

Mária KOVÁČOVÁ

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ ŠTANDARDIZÁCIA GEOGRAFICKÝCH NÁZVOV

Kováčová Mária: National and International Standardization of Geographical Names.
Kartografické listy, 1998, 6, 10 refs.

Abstract: Standardization of geographical names will ensure unambiguous identification of each geographical object, which, in addition, enables effective interhuman communication. Standardization process is carried out on national and international levels and is supported and coordinated by United Nations. Results of the national standardization of individual countries make the background for the international use of names.

Keywords: National standardization, toponymic data files, exonyms, romanization, toponymic websites, international cooperation.

Úvod

Geografické názvoslovie, ktoré je súčasťou kultúrneho dedičstva každého národa, sa dnes stalo významnou súčasťou socioekonomických činností, ako je kartografia, obchod, telekomunikácie, štatistika ap. Vďaka masmédiám (najmä tlači) sa zvýšila frekvencia jeho medzinárodného a interlingvistického používania, čo vyvolalo nevyhnutnosť jednoznačnej identifikácie geografických objektov. Dosiachnutiu tohto cieľa napomáha štandardizácia geografických názvov.

Národná štandardizácia

Prvým predpokladom na zabezpečenie národnej štandardizácie v každej krajine je ustanovenie oficiálnych orgánov zodpovedných za štandardizáciu.

V Slovenskej republike je podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z.z. o geodézii a kartografii oficiálnou národnou autoritou poverenou štandardizáciou geografických názvov Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ÚGKK SR). Podľa tohto zákona ÚGKK SR určuje a mení názvy nesídelných geografických objektov z územia Slovenskej republiky v rozsahu základného štátneho mapového diela mierky 1:10 000 a menšej, názvy trigonometrických bodov, vžitú podobu slovenských názvov sídelných a nesídelných geografických objektov z územia mimo Slovenskej republiky a názvy mimozemských objektov, ako aj spôsob prepisu názvov geografických objektov z územia mimo Slovenskej republiky z krajín používajúcich inú než latinkovú abecedu a iný než latinkový systém písania do latinky, podľa pravidiel slovenského pravopisu so súhlasom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

Štandardizované geografické názvy sú záväzné pre vydavateľov kartografických diel, pre používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie a v úradnej činnosti štátnych orgánov a obcí.

Poradným orgánom ÚGKK SR v oblasti štandardizácie geografického názvoslovia je Názvoslovná komisia ÚGKK SR zložená zo zástupcov ministerstiev a ďalších ústredných orgánov štátnej správy, odborných a vedeckých inštitúcií, vysokých škôl a odborníkov rezortných organizácií.

Názvoslovím sa v Slovenskej republike ďalej zaoberajú tieto inštitúcie:

- Národná rada Slovenskej republiky, ktorá určuje názvy vyšších a nižších správnych celkov (krajov, okresov).

- Vláda Slovenskej republiky, ktorá určuje alebo mení názvy obcí nariadením vlády so súhlasom príslušnej obce.

- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré určuje a mení názvy častí obcí na návrh obce.

- Obce, ktoré určujú a menia názvy ulíc a iných verejných priestranstiev po prerokovaní s obyvateľmi obce alebo jej častí a po súhlase okresného úradu.

- Katastrálne odbory okresných úradov, ktoré určujú a menia názvy nesídlných geografických objektov z územia Slovenskej republiky nachádzajúcich sa v základnom štátnom mapovom diele mierky 1:5000 a väčšej a názvy katastrálnych území.

Národná štandardizácia geografických názvov vo všetkých krajinách je nevyhnutnou podmienkou na realizáciu medzinárodnej štandardizácie.

Medzinárodná štandardizácia

Jednoznačnosť pri používaní geografických názvov a efektívnu komunikáciu ešte stále negatívne ovplyvňuje mnoho faktorov. Vo svete existuje množstvo geografických objektov, ktoré majú viac ako jeden názov, niektoré názvy sa používajú pre viac než jeden objekt, jeden a ten istý názov je vyslovovaný rôzne, obyvatelia určitých krajín alebo jazykových oblastí majú názvy pre miesta v rôznych krajinách a oblastiach, ktoré sa líšia od lokálnych podôb, geografické názvy arabské, čínske, grécke, hebrejské, japonské atď. sú písané nelatinským písmom. Táto situácia si vyžiadala potrebu medzinárodného usmerňovania a koordinácie činností súvisiacich so štandardizáciou geografických názvov.

Na základe rezolúcií Ekonomickej a sociálnej rady č. 715 z 23. apríla 1959 a č. 1314 z 31. mája 1968 a rozhodnutia rady na jej 1854. zasadaní dňa 4. mája 1973 sa vytvorila Skupina expertov OSN pre geografické názvoslovie (United Nations Group of Experts on Geographical Names), ktorej úlohou je rozvoj a podpora štandardizácie geografických názvov na národnej a medzinárodnej úrovni.

Skupina expertov OSN pre geografické názvoslovie (UNGEGN) je jedným zo siedmich stálych orgánov Ekonomickej a sociálnej rady OSN (ECOSOC). Tvoria ju odborníci z členských štátov OSN menovaní svojimi vládami. Vďaka svojmu zloženiu a postaveniu je najvýznamnejším orgánom, ktorý sa zaoberá geografickým názvoslovím. Štruktúru a činnosť skupiny expertov určuje Štatút skupiny expertov, ktorý prijala 5. konferencia OSN o štandardizácii geografických názvov v r. 1987.

Problematikou geografického názvoslovia sa v medzinárodnom meradle ďalej zaoberajú aj rokovania lingvisticko-geografických skupín a konferencií OSN. Na rokovaníach regionálnych skupín sa riešia lokálne problémy, ktoré vznikajú v týchto územne vymedzených regiónoch. Slovensko je členom lingvisticko-geografickej skupiny OSN Východná, stredná a juhovýchodná Európa.

Úlohou konferencií OSN je medzinárodná koordinácia štandardizačných činností, ako aj zabezpečenie medzinárodného používania jednotných podôb geografických názvov všetkých geografických objektov na podklade národnej štandardizácie.

Výsledkom činnosti skupiny expertov a konferencií OSN sú prijaté rezolúcie, ktoré určujú hlavné smery činnosti v oblasti štandardizácie geografických názvov. Implementácia týchto rezolúcií zaručuje pri komunikácii korektné medzinárodné používanie štandardizovaných názvov jednotlivých krajín a zaručuje medzinárodne akceptovateľný štandard máp, slovníkov a ostatných publikácií.

Súhrn rezolúcií od 6. konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovia bol publikovaný knižne v r. 1996 (RAPER 1996).

Predmetom rokovania regionálnych skupín, skupiny expertov a konferencií sú najmä tieto tematické okruhy:

- národná štandardizácia,
- automatizované spracúvanie údajov o geografickom názvosloví,
- toponymické bázy údajov,
- terminológia v štandardizácii geografických názvov,
- exonymá,
- latinizačné systémy,
- toponymické webovské stránky,
- toponymické vzdelávanie,
- medzinárodná spolupráca,
- implementácia rezolúcií OSN,
- propagácia štandardizácie,
- názvy štátov.

Slovenská republika sa podieľa na medzinárodnej štandardizácii aktívnym pôsobením expertov na medzinárodných rokovaníach, ako aj riešením jednotlivých problémov v odborných pracovných skupinách.

Zoznamy štandardizovaných názvov

Prijaté rezolúcie z konferencií OSN o štandardizácii geografických názvov odporúčajú, aby názvoslovné autority každej krajiny zabezpečili vydávanie a aktualizáciu národných zoznamov štandardizovaných názvov, ktoré sú potom podkladom na medzinárodné používanie.

Úrad geodézie, kartografie a katastra SR (do roku 1992 Slovenský úrad geodézie a kartografie) štandardizoval od roku 1974 názvy Základnej mapy Slovenskej republiky (ZM SR) 1:50 000, ZM SR 1:10 000, slovenské vžitie názvy z územia mimo Slovenskej republiky a publikoval ich v edíciách Kartografické informácie a Geografické názvoslovné zoznamy OSN – Slovenskej republiky.

Edícia Kartografické informácie:

1. Zoznam vrchov na Slovensku (1974)
2. Zoznam vžitých názvov riek a vodných plôch sveta (1974)
3. Zoznam štátov a krajín sveta (1974)
4. Zoznam vžitých slovenských názvov miest sveta (1974)
5. Zoznam vžitých slovenských názvov útvarov horizontálneho členenia zemského povrchu (1975)

6. Zoznam vžitých slovenských názvov útvarov vertikálneho členenia zemského povrchu (1975)
7. Zoznam vžitých slovenských názvov mimozemských objektov (1976)
8. Geografické názvoslovie ZM ČSSR 1:50 000 z územia SR
Názvy nesídlných geografických objektov - Východoslovenský kraj (1976)
9. Geografické názvoslovie ZM ČSSR 1:50 000 z územia SR
Názvy nesídlných geografických objektov - Stredoslovenský kraj (1977)
10. Geografické názvoslovie ZM ČSSR 1:50 000 z územia SR
Názvy nesídlných geografických objektov - Západoslovenský kraj (1979)
11. Geografické názvoslovie ZM ČSSR 1:50 000 z územia SR
Názvy sídelných geografických objektov (1981)
12. Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku (1979)

Edícia Geografické názvoslovné zoznamy OSN – Slovenskej republiky (do roku 1992 OSN – ČSFR):

- A 1 Geografické názvy okresu Bratislava-vidiek (1983)
- A 2 Názvy chránených území Slovenskej socialistickej republiky (1985)
- A 3 Geografické názvy okresu Trnava (1985)
- A 4 Geografické názvy okresu Topoľčany (1985)
- A 5 Geografické názvy okresu Žiar nad Hronom (1986)
- A 6 Názvy vrchov a dolín Slovenskej socialistickej republiky (1987)
- A 7 Geografické názvy okresu Banská Bystrica (1987)
- A 8 Geografické názvy okresu Poprad (1988)
- A 9 Geografické názvy okresu Nitra (1989)
- A10 Geografické názvy okresu Stará Ľubovňa (1989)
- A11 Geografické názvy okresu Senica (1989)
- A12 Geografické názvy okresu Liptovský Mikuláš (1990)
- A13 Geografické názvy okresu Košice-mesto a Košice-vidiek (1990)
- A14 Geografické názvy okresu Rožňava (1990)
- A15 Názvy hradov a zámkov v Slovenskej republike (1990)
- A16 Geografické názvy okresu Vranov nad Topľou (1990)
- A17 Geografické názvy Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (1990)
- A18 Názvy vodných tokov a vodných plôch Slovenskej republiky, povodie Bodrogu a Tisy (1990)
- A19 Geografické názvy okresu Komárno (1991)
- A21 Geografické názvy okresu Veľký Krtíš (1991)
- A22 Geografické názvy okresu Trebišov (1991)
- A23 Geografické názvy okresu Bardejov (1992)
- A24 Geografické názvy okresu Rimavská Sobota (1992)
- A25 Geografické názvy okresu Lučenec (1992)
- A26 Geografické názvy okresu Prešov (1992)
- A27 Geografické názvy okresu Dunajská Streda (1992)
- A28 Geografické názvy okresu Spišská Nová Ves (1992)
- A29 Geografické názvy okresu Galanta (1993)
- A30 Geografické názvy okresu Zvolen (1993)
- A31 Geografické názvy okresu Svidník (1993)

- A32 Geografické názvy okresu Humenné (1993)
- A33 Geografické názvy okresu Nové Zámky (1993)
- A34 Geografické názvy okresu Michalovce (1993)
- A35 Geografické názvy okresu Levice (1993)
- A36 Názvy katastrálnych území Slovenskej republiky (1993)
- A37 Geografické názvy okresu Dolný Kubín (1994)
- A38 Geografické názvy okresu Žilina (1994)
- A39 Geografické názvy okresu Považská Bystrica (1994)
- A40 Geografické názvy okresu Čadca (1994)
- A41 Geografické názvy okresu Martin (1994)
- A42 Geografické názvy okresu Prievidza (1994)
- A43 Geografické názvy okresu Bratislava (1994)

- B 1 Jména států a jejich územních částí, 1. vyd. (1982), 2. aktual. vyd. (1988)
(s Českým úřadem geodetickým a kartografickým)
- B 2 Vžitě slovenské geografické názvy štátov a závislých území, 1. vyd. (1996)
- B 3 Slovenské vžitě názvy geografických objektov z územia mimo Slovenskej republiky,
1. vyd. (1997)

- C 1 Toponymický návod na používanie geografických názvov ČSSR (s ČÚGK) (1984)
- C 4 Mezinárodní slovník geografických termínů užívaných na obecněgeografických
mapách (s ČÚGK) (1991)
- C 5 Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel, 1. vyd. (1993)
- C 6 Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel, 2. vyd. (1996)

Systemy latinizácie

1. konferencia OSN o štandardizácii geografických názvov prijala rezolúciu č. 9, v ktorej odporučila, aby sa stanovil jednotný systém prepisu každého nelatinkového písma do latinky založený na vedeckých princípoch.

Ďalšie rezolúcie odporúčajú medzinárodné používanie takéhoto systému až po jeho aplikácii v kartografických dielach v krajinách používajúcich príslušné nelatinkové písmo.

Doteraz bolo prijatých a odporúčaných na medzinárodné používanie 13 systémov prepisu:

- systém prepisu amharských geografických názvov (rezolúcia č. II/7),
- systém prepisu arabských geografických názvov (rezolúcia č. II/8),
- systém prepisu bulharských geografických názvov (rezolúcia č. III/10),
- systém prepisu čínskych geografických názvov pinyin (rezolúcia č. III/8),
- systém prepisu gréckych geografických názvov ELOT 743 (rezolúcia č. V/19),
- systém prepisu hebrejských geografických názvov (rezolúcia č. III/13),
- systém prepisu kmérsnych geografických názvov (rezolúcia č. II/10),
- systém prepisu indických geografických názvov (rezolúcia č. III/12),
- systém prepisu macedónskych geografických názvov (rezolúcia č. III/11),
- systém prepisu perzských geografických názvov (rezolúcia č. I/13),
- systém prepisu ruských geografických názvov GOST 1983 (rezolúcia č. V/18),

- systém prepisu srbskochorvátskych geografických názvov (rezolúcia č. III/11)
  - dnes platí len pre srbské názvy,
- systém prepisu thajských geografických názvov (rezolúcia č. I/14).

Schválené a odporúčané prepisy na medzinárodné používanie uplatňuje ÚGKK SR v kartografickej praxi.

Exonymá

Za exonymum (vžitý geografický názov) sa podľa rezolúcie č. 11 prijatej na 6. konferencii OSN v New Yorku v roku 1992 považuje geografický názov používaný v určitom jazyku pre objekt nachádzajúci sa na území mimo oficiálnej pôsobnosti tohto jazyka, ktorý má odlišnú podobu od názvu používaného v oficiálnom jazyku (oficiálnych jazykoch) územia, na ktorom sa objekt nachádza.

Prijaté rezolúcie OSN odporúčajú všetkým krajinám, aby vydali zoznamy používaných exonym a zároveň pristúpili k redukcii ich počtu v prospech domácich oficiálnych podôb názvov. Pri používaní geografických názvov v kartografickej tvorbe a ostatných publikáciách odporúčajú rezolúcie OSN uprednostňovanie domácich štandardizovaných podôb názvov. Slovenská republika publikovala v súlade s odporúčaniami OSN zoznam slovenských exonym v roku 1997.

Automatizované spracovanie údajov

Väčšina vyspelých krajín využíva prostriedky výpočtovej techniky na spracúvanie údajov o štandardizovaných geografických názvoch. Na medzinárodných rokovaníach sa stanovujú štandardy a formáty spracúvaných údajov, aby sa umožnila medzinárodná výmena údajov spracovaných pomocou výpočtovej techniky. S tým súvisí aj v súčasnosti presadzovaný spôsob rozširovania informácií o štandardizácii, a tiež aj súborov štandardizovaných geografických názvov prostredníctvom webovských stránok Internetu. Komunikácia a zverejnenie informácií cez Internet sa považuje za najefektívnejší a najrýchlejší spôsob šírenia a aktualizácie údajov.

Na základe odporúčaní OSN začal ÚGKK SR v roku 1995 budovať bázu údajov geografických názvov z územia Slovenskej republiky v rozsahu Základnej mapy Slovenskej republiky v mierke 1:10 000 na základe publikovaných zoznamov štandardizovaných geografických názvov podľa jednotlivých okresov.

Vstupný formulár obsahuje okrem štandardizovanej podoby názvu aj jeho lokalizáciu podľa katastrálneho územia, administratívnej príslušnosti, mapového listu ZM SR 1:10 000 a zemepisných súradníc. K názvom vrchov je doplnená ich príslušnosť ku geomorfologickému celku. K názvom vodných tokov je doplnená príslušnosť k povodiu.

Ďalším doplňujúcim údajom je dátum štandardizácie, v prípade existencie aj predchádzajúca štandardizovaná podoba názvu s obdobím jej platnosti, druhové označenie objektu, prípadne kóty, alebo iné bližšie charakterizujúce údaje.

V roku 1998 založil ÚGKK SR webovskú stránku na Internete, prostredníctvom ktorej sú záujemci pohotovo informovaní o činnosti na poli štandardizácie geografických názvov v rezorte geodézie a kartografie.

Záver

V príspevku sú prezentované vybrané informácie z oblasti štandardizácie geografického názvoslovia. Problematika štandardizácie geografických názvov je oveľa širšia než bolo možné zahrnúť do tohto príspevku.

Podrobné informácie o činnosti v oblasti štandardizácie na národnej a medzinárodnej úrovni sú obsiahnuté v národných správach o činnosti (SPRÁVA... 1998), správach z rokovaní regionálnych skupín, skupiny expertov a konferencií OSN. Širší výber z týchto materiálov publikuje ÚGKK SR v periodiku *Názvoslovné informácie*, ktoré vychádza dvakrát ročne a je zdarma distribuované všetkým záujemcom.

Problematikou geografického názvoslovia sa zaoberajú viaceré články v odborných časopisoch (FIČOR 1989, HORŇANSKÝ 1989, 1992, 1993, 1995, 1998, KOVÁČOVÁ 1998, PAVLÍKOVÁ 1996).

Súbor dokumentov z medzinárodných zasadnutí je k dispozícii každému záujemcovi na sekretariáte *Názvoslovnej komisie ÚGKK SR v Geodetickom a kartografickom ústave, Chlumeckého 4, Bratislava*.

Literatúra

- FIČOR, D. (1989). Štandardizácia geografického názvoslovia. *Geodetický a kartografický obzor*, 35/77, 1, s. 2-9.
- HORŇANSKÝ, I. (1989). Medzinárodná štandardizácia geografického názvoslovia. *Kultúra slova*, 24, 10, s. 335-339.
- HORŇANSKÝ, I. (1992). Kartografická prax a latinizácia názvoslovia. *Geodetický a kartografický obzor*, 38/80, 1, s. 12-15.
- HORŇANSKÝ, I. (1993). Šiesta konferencia OSN o štandardizácii geografického názvoslovia. *Geodetický a kartografický obzor*, 39/81, 2, s. 40-41.
- HORŇANSKÝ, I. (1995). Druhý významný projekt štandardizácie geografického názvoslovia realizovaný. *Kultúra slova*, 29, 2, s. 78-83.
- HORŇANSKÝ, I. (1998). Štandardizácia geografických názvov typu Záhumenie. *Kultúra slova*, 32, 1, s. 27-30.
- KOVÁČOVÁ, M. (1998). Báza údajov geografických názvov. *Geodetický a kartografický obzor*, 44/86, 3, s. 64.
- PAVLÍKOVÁ, G. (1996). Štandardizácia názvov trigonometrických bodov. *Geodetický a kartografický obzor*, 42/84, 5, s. 95-96.
- RAPER, P. (1996). *United Nations Documents on Geographical Names*. Names Research Institute, Pretoria.
- SPRÁVA o činnosti v oblasti štandardizácie geografického názvoslovia v Slovenskej republike v období od 6. konferencie OSN v New Yorku v auguste 1992. Bratislava, 1998.

S u m m a r y

National and international standardization of geographical names

In the standardization process experts on national and international levels deals especially with the following spheres of problems:

- national standardization,
- collection of names,
- structure of national names authorities,
- toponymic guidelines for map and other editors,
- toponymic data files,
- automated data processing systems,
- national gazettters and other publications,
- terminology in the standardization of geographical names,
- implementation of United Nations resolutions,

- exonyms,
- romanization systems,
- toponymic websites,
- training courses in toponymy,
- exchange of advice and information,
- cooperation with national and international agencies,
- country names.

The results of standardization are available in the form of gazetteers, database output and through Internet. In the Slovak Republic standardized names are binding on cartographic work publishers, for the use in the press and other mass media and in the administration activities of state agencies and municipalities.

Lektoroval:

Doc. Ing. I. Horňanský, CSc.,

Úrad geodézie, kartografie a katastra SR,

Bratislava